

др Стеван Ђорђевић
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И РАТНА ШТЕТА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У чланку се излажу најновија настојања СР Југославије у вези са покретањем питања регулисања ратне штете коју је Немачка учинила Југославији у току Другог светског рата 1941-1945. године (нота СФРЈ од 5. децембра 1991; одговор СР Немачке од 23. априла 1992; нова нота СР Југославије од 30. августа 1994). Такође се објављује и коментарише југословенски службено необјављени (поверљиви) ЕД мемоар од новембра 1973. године који је био основ тзв. Брионске формуле Тито - Брант. Немачка страна је условила давање помоћи у капиталу од милијарду марака Југославији на име компензације обештећења југословенских жртава нацистичког прогона обавезом да се овакав ЕД мемоар преда СР Немачкој од стране југословенске владе.

По писцу, без обзира на постојање наведеног ЕД мемоара, питање ратне штете у односима Југославије и Немачке и даље је отворено. У чланку се покреће и питање наплате принудног рада војних ратних заробљеника 1941 - 1945; дају предлози у вези са будућом сукцесијом и деобним билансом бивших југословенских република у финансијским потраживањима и др.

Кључне речи: Ратна одштета. - Репарације. - Тзв. Брионска формула.
- Ратни заробљеници.

1. После бурних расправа у јавности крајем осамдесетих и почетком деведесетих година у многобројним срединама, Влада СФРЈ упутила је ноту Влади СР Немачке 5. децембра 1991. године за обнављање преговора о свим отвореним питањима из југословенско-немачких односа проистеклих из Другог светског рата. Такође, јануара 1992. подржан је захтев Удружења ратних заробљеника Југославије за исплату принудног рада у време заробљеништва из Другог светског рата. Негативан одговор на ове две југословенске ноте стигао је од немачке стране 23. априла 1992. године. Наведени су ови разлози за одбијање: "да су се питања наведена у тим нотама за 45 година по окончању рата, решила протеком времена и променама ситуације у Европи, као и немачко-југословенског односа"; непостојање преседана у том смислу; настанак нових структура; постојање повољних привредних споразума између две земље; тзв. Брионска формула и одобрени кредити о помоћи у

капиталу и др. Јавност са овим негативним одговором до сада није упозната, а по мом мишљењу је то било нужно.

После непотребног оклевања, и то више од две године, Влада СРЈ је тек 30. августа 1994. у noti упућеној Министарству иностраних послова СР Немачке реаговала на поменути немачки одговор од 23. априла 1992. године. За разлику од, могу слободно да кажем, анемичне и безбојне ноте од 5. децембра 1991. у којој се чак појам "ратна штета" изричито и не помиње, ова нота је врло одређена и у њој се истиче да је "проблем ратне одштете у односима са СР Немачком и даље отворен" и инсистира се на обнављању разговора по овом питању. Сада се очекује одговор СР Немачке.

2. Укупна ратна штета коју је Југославија претрпела у Другом светском рату процењена је од стране Државне репарационе комисије Владе Југославије на приближно 47 милијарди америчких долара (вредности из 1938. 1 долар = 44 југословенска динара). Од тога на Немачку отпада 36 милијарди; Италију 10 милијарди; Мађарску 542 милиона и Бугарску 650 милиона америчких долара (у заокруженим износима).

У мировним уговорима од 1947. регулисано је да Италија на име ратне штете исплати Југославији 125 милиона, Мађарска 50 милиона а Бугарска 25 милиона, све у америчким доларима. Мировни уговор са Немачком није био закључен а ни износ укупне ратне штете Југославије у односу на Немачку није утврђен двостраним или вишестраним споразумом. Он је сада десетоструко већи у односу на процењену штету због девалвације долара до данас (1).

3. Југословенска влада се на основу Уговора о пријатељству са Бугарском од 1947. на Бледу, једностраним актом одрекла ратних репарација утврђених у односу на Бугарску. Без обзира на чињеницу што је Народна скупштина Републике Србије јула 1991. донела Декларацију о поништењу одлуке о "праштању" Бугарској надокнаде за ратну штету (2), нема правног основа да се питање ратне штете од стране Бугарске Југославији поново покреће. Постоји утемељено схватање у међународно-правној доктрини, по мом мишљењу, да једностранни правни акти попут ове Бледске изјаве од 1947. о одрицању од ратне штете, обавезују државу у име које је дата.

Узгредно напомињем да ми као савезном посланику приликом посете Председника СФРЈ Јосипа Броза Тита Лесковцу 1968. није било омогућено да поставим питање у вези са одрицањем југословенске

(1) Види: *Људске и материјалне жртве Југославије у ратном напору 1941-1945*, изд. Репарационе комисије при Влади ФНРЈ; М. Бартош, *Немачке репарације после Другог светског рата*, Политичка библиотека, 39/1948; *Уредба о оснивању Државне комисије за ратну штету*, Службени лист ДФЈ, 20/1945; *Правилник о пријављивању и утврђивању ратне штете*, Службени лист ДФЈ, 44/1954; Б. Николајевић, *Репарације*, Сарајево, 1956; Н. Живковић, *Ратна штета коју је Немачка учинила Југославији у Другом светском рату*, Београд, 1975; Н. Живковић, *Ратна штета коју је Бугарска учинила Југославији (1941-1944)*, Београд, 1985; Н. Живковић, *Ратна штета коју је Италија учинила Југославији у Другом светском рату*, Београд 1991.

(2) *Декларација о поништењу Одлуке руководства земље (ФНРЈ) о праштању надокнаде за ратну штету Бугарској*, Службени гласник РС, 48/1991; Види: једностранни акт о одрицању од репарација: М. Радојковић, *Рат и међународно право*, Београд, 1947. стр. 181.

влада од репарација "у име народа Југославије", иначе на штету Србије и српског народа. Одлагање плаћања односно временски мораторијум било би, по мом мишљењу, сврсисходније решење за ову међународну обавезу Бугарске према нашој земљи. На историчарима је да утврде праве разлоге и мотиве који су битно утицали да се донесе оваква одлука ("интернационалистички" дуг према Бугарском народу који је проистао из карактера власти у обема државама, лична промоција и власт Јосипа Броза Тита и пренебрегавање и жртвовање интереса српског народа) (3).

Питања ратне одштете, онако како је утврђена у мировним уговорима од 1947. са Италијом и Мађарском, коначно су решена двостраним уговорима: Југославије са Италијом 1954, а са Мађарском 1956. године.

4. До сада је, на име ратне штете од СР Немачке добијен износ од 35.785.418 америчких долара (хиљадити део од процењене ратне штете), што представља вредност демонтираних немачких фабрика и постројења који су пренети у Југославију. Овome треба додати и 8 милиона немачких марака исплаћених појединачно југословенским држављанима који су за време рата били жртве медицинских опита на живим људима (4).

На основу преговора делегација СФРЈ и СРН и разговора Тито - Брант усаглашен је Протокол о помоћи у капиталу 1972. (није објављен) и Споразум о одобравању помоћи у капиталу 1974. на укупан износ од милијарду немачких марака, под изразито повољним условима (5). Југославија је отплатила две мање рате из овог кредита и отплата је више пута репрограмирана и одлагана.

Постоје контраверзе у вези са тумачењем правне природе овог уговора. Анализа указује да је реч о типично двостраном теретном правном послу, имајући у виду назив споразума као и одредбе, почев о предмету уговора, саговорачима, кредитном износу, постотку камате,

(3) Одрицање није морало бити потпуно од утврђене и додељене ратне штете, на основу Мировног уговора са Бугарском од 1947. године. Ово утолико пре што је износ ратне штете Бугарској смањиван и то баш настојањем Југославије на Мировној конференцији у Паризу 1946. године. Било је довољно одложити плаћање за 10, 20 па чак и 30 година и више, тј. прогласити тзв. мораторијум. Тако, Бугарска би имала да плати онда када јој то најбоље одговара. И тај гест југословенске владе био би вредан поштовања и разумевања.

Приликом посете Лесковцу 1968, поводом прославе двадесетпетогодишњице оснивања јужноморавских бригада, Председник СФРЈ Јосип Броз одржао је састанак са политичким активом коме сам и ја присуствовао. Припремио сам питање у писменој форми и пре састанка га предао Добривоју Аранђеловићу, тада првој партијској личности у Лесковцу. Питање се односило на одрицање од ратне штете Бугарској и да ли се може очекивати већа помоћ народу овог краја, који је толико страдао, имајући у виду да се држава у име његово одрекла ратне штете. После краћег времена речено ми је да питање не треба постављати - тако је наложио Мијалко Тодоровић, који је био у пратњи Председника Републике.

(4) Службени лист СФРЈ, Додатак: *Међународни уговори и други споразуми*, 1/1964. - Новчани износи из више међународних уговора са СР Немачком од 10. марта 1956. укључујући и 26 милиона ДМ на име југословенских потраживања из социјалног осигурања за време и после Другог светског рата не улазе у репарације већ проистичу из остварена Лондонског споразума о спољним дуговима од 1953, Службени лист ФНРЈ, Додатак: *Међународни уговори и други споразуми*, 12/1956; 15/1956; 11/1956; 13/1956; 14/1956; 4/1957.

(5) Службени лист СФРЈ, 66/1974.

начину коришћења и враћању кредита до одређивања ко ће остваривати овај споразум. Међутим, у уводу Споразума од 1974. каже се "да преостала отворена питања из прошлости треба решавати кроз дугорочну сарадњу на економском и на другим пољима, у циљу дефинитивног испуњења ове сагласности", "полазећи од сагласности изражене у Коминикеу поводом посете канцелара Бранта Југославији". На тај начин кредит је био везан посредно са репарацијама преко тзв. Брионске формуле Тито - Брант (6).

Скоро две деценије југословенска јавност није била упозната са постојањем ЕД мемоара (*Aide memoire* - изјава југословенске владе) од 1973. године, којом су немачки преговарачи условили овај кредит. И у обавештењу Савезног секретаријата за иностране послове од јануара 1990, поводом низа захтева у јавности а и постављених посланичких питања у савезној и републичкој скупштини Србије о наплати ратне штете, његово постојање је прећутано.

Тај ЕД мемоар, по мом сазнању, гласи:

"Влада СФРЈ у принципу прихвата предлог владе СРН да се износом од укупно милијарду ДМ кредита у виду помоћи у капиталу (*Kapitalhilfe*) компензира обештећење југословенских жртава нацистичког прогона.

Влада СФРЈ је приликом доношења ове одлуке пошла од поверења створеног кроз развијену и плодну сарадњу између СФРЈ и СРН и од интереса двеју земаља да се односи убудуће успешно и свестрано унапређују, а што је несумњиви допринос и широј међународној сарадњи.

Влада СФРЈ подразумева да ће поменути кредит у виду помоћи у капиталу бити дат под најповољнијим условима који се дају за кредите ове врсте. Ова средства не могу бити везана за било које објекте (7)".

5. Тзв. Брионска формула, по казивању В. Бранта у његовим објављеним мемоарима, је "индиректно решење" исплате репарација путем дугорочне привредне сарадње, на што су председник СФРЈ Јосип Броз и његови сарадници пристали (8). У ранијим и тада вођеним преговорима о обештећењу жртава нацистичког прогона, узет је број од 950 хиљада, иако је он много већи, с обзиром на жртве у окупираној Југославији и ван ње, а посебно у тзв. Независној Држави Хрватској. Постојали су изгледи да Југославија добије по 2.200 немачких марака по жртви, што износи преко 2 милијарде марака. То би била примена тзв. француског модела, по коме је СР Немачка већ шездесетих година исплатила жртве других земаља, посебно западних (Израел и јеврејске

(6) Ближе: С. Ђорђевић, *Потраживање Југославије према Немачкој на основу ратне одштете после Другог светског рата*, Анали Правног факултета у Београду, 1-3/1991; *Извештај Комисије Владе Републике Србије о ратној штети*, јануар 1992; С. Ђорђевић, *Дискусија*, Правни живот, 1-3/1993, стр. 139-144.

(7) ЕД мемоар од 26. новембра 1973, који је Амбасада СФРЈ у Бону предала немачкој страни у вези са питањем "помоћи у капиталу". Садржина и текст наведеног ЕД мемоара ослањају се на текст одлуке 184. седнице Савезног извршног већа од 21. новембра 1973. године.

(8) Willy Brandt, *Begegnungen und Einsichten* ("Сусрети и сазнања"), Die Jahre 1960-1975, Hoffmann und Campe, 1976, Seite 230-240. - Ближе појединости су објављене у фељтону листа "Политика" под насловом: *Подаци, приче и ћутања о накнади ратне штете*, почев од 23. јануара 1990. па даље.

жртве обештећене су још раније). Уместо таквог обештећења у чистом непосредном виду, како што је био случај са другим земљама, на инсистирање Немачке добијен је применом тзв. Брионске формуле кредит од једне милијарде, са обавезом враћања.

Постоји питање у томе, за које се иначе не осећам компетентним, да ли су појединци у то време у врху југословенске дипломатије одговорни што су својим делањем и понашањем допринели оваквом разрешењу накнаде ратне штете од стране Немачке?

6. У Споразуму од 1974. (као и у оном из 1972) тачно је наведен оквир како ће зајмови бити коришћени. Највећи део, како је речено у поменутом обавештењу ССИП-а од јануара 1990. утрошен је за изградњу 380 KW кружног далековода (средства додељена банкама и електропривреди у Сарајеву, Титограду, Загребу, Скопљу, Љубљани, Београду и Новом Саду), а затим за фондове солидарности, као робни кредит за набавке из СР Немачке, а део средстава је додељен за одржавање ликвидности у плаћањима са иностранством и за повећање девизних резерви.

У југословенској штампи често се помиње веза између трошења овог кредита и изградње ХЕ "Кршко". Из необјављеног споразума и размена нота у вези са њим од 1972. види се да је немачка страна одустала од тога да део помоћи у капиталу буде резервисан за пројекте атомске централе "Кршко". Народна банка Југославије, као установа одређена да остварује кредите одредбама споразума од 1972. и 1974. дужна је да обавести јавност, са прецизним подацима, о новчаним износима, у које сврхе и за које објекте су коришћени и да ли у складу са одредбама поменутих споразума.

Нека ми буде дозвољено да приметим са притајеном тугом, да су жртве, највећим делом из Србије и српског народа, служиле као основ за добијање кредита али да та чињеница није имала утицај на његово коришћење.

7. После закључења Споразума о помоћи у капиталу од 1974. дуго времена напори и интерес за решавање глобалног обештећења били су потиснути у међусобним односима двеју земаља. Почетком деведесетих година покушано је да се преговара са Владом Х. Шмита о судбини исплата кредита али без успеха. СР Немачка је непрекидно, као и раније, одлагала покретање питање о репарацијама, позивајући се на Лондонски споразум из 1953, који га везује за закључење мировног уговора.

Ово питање је у два наврата покренуто у разговорима министара иностраних послова обеју земаља (Лончар - Геншер) пре и после уједињења Немачке 1990. године. Немачка страна је одбацивала свако настојање да питање ратне одштете добије шири међународни вид. За њу је ово питање превазиђено укупним политичким односима, као и сама потреба за закључењем мировног уговора са Немачком. Остављала га је по страни за касније изналажење евентуалних конкретних привредних погодности и решења у склопу укупних немачко-југословенских односа... Потреба даље привредне сарадње, што је било неоспорно потребно и корисно, по мени је, у овим разговорима, на неки начин прогутала међународно-правну обавезу Немачке да плати ратну штету. У то сам се и лично уверио у току разговора са министром иностраних

послова Б. Лончаром за време одржавања научног скупа о југословенско-немачким привредним односима децембра 1990. године у Београду.

Московски споразум о спољним видовима немачког уједињења од септембра 1990. године питање ратних репарација не помиње (уговорнице: САД, СССР, В. Британија, Француска и две немачке државе). Немачки државници су отклонили том приликом, уз сагласност осталих потписница споразума, било какав наговештај за потребом закључења мировног уговора са Немачком... Извесни југословенски покушаји у припремним радњама на заседању КЕБС-а у Бечу и Паризу новембра 1990. у вези са репарацијама, такође нису успели...

Чињеница што уједињењу Немачке није претходило нити следио мировни уговор не мења ствар у погледу међународно-правне обавезе Немачке према Југославији по основи ратне одштете и других потраживања која произлазе из ратног стања између зараћених страна. Овај став се темељи на међународно-правним уговорним и обичајним правилима. За Немачку је одлучено у међународним актима донетим после Другог светског рата, с обзиром да је била изазивач рата, да плати ратну штету до "највеће могуће мере". У односу на Југославију то је учињено, засада, најмање. Правило *bona fides* ("у доброј вери") налаже да СР Немачка као уговорница Лондонског споразума од 1953. (и Југославија је потписница овог документа), исплати ратну штету као и изгубљену добит.

8. СР Југославија треба непрестано да држи питање коначног регулисања репарација и других обештећења отвореним у односу на СР Немачку и то без обзира на свој ослабљени међународни положај, а насупрот томе, снажно ојачани статус Немачке после уједињења две немачке државе. И уједињеној немачкој држави је стало да скине хипотеку од злочина у Другом светском рату које је починила немачка војска и њој подређене снаге у окупираним земљама. Истовремено треба побијати наведене разлике одбијања. То су махом тврдње које имају превасходно политичка обележја. У овом случају нема застарелости, с обзиром да је реч у највећем броју случајева о ратним злочинима и последицама које из њих поризлазе као и о чињеници да су ова питања покретана све до седамдесетих и ових последњих скоро десет година стално обнављана и отворена. СР Немачка питања обештећења стално одлаже као што то чини, уобичајено, сваки дужник. Међутим, по међународном праву, то никако не значи да је дужност враћања репарација, због протеча 45 година, како тврди немачка влада, суспендована, застарела или непостојећа. Помињани вољни југословенско-немачки споразуми и трансфер плаћања из 1956. тичу се Лондонског споразума од 1953. о спољним дуговима пре и после Другог светског рата.

Најмање што се може рећи у вези са тзв. Брионском формулом јесте да је у поменутом ЕД мемоару реч само о једном делу обештећења, о једној категорији лица ("обештећење југословенских жртава нацистичког прогона") а не о целокупној материјалној и другој ратној штети. Уосталом, ратна штета није кредит који треба да се враћа. Мада се постојање ЕД мемоара од 1973. мора узети као важећи међународно-правни документ, Југославија има право да од Немачке тражи неостварени

део од укупне ратне штете, као и да даље остају потраживања у вези са радом ратних заробљеника и других лица на принудном раду за време Другог светског рата (логораши, интернирци и др.). У дипломатским преговорима треба разјаснити даљу судбину споразума о одобравању помоћи у капиталу од 1972. и 1974. године у склопу постојећег ЕД мемоара. Уколико би кредит од милијарду марака био замена за одређено обештећење, тешко је то помирити са обавезом отплаћивања тог кредита са каматом, без обзира на повољне услове. Овај споразум о помоћи у капиталу (Kapitalhilfe) је само један од покушаја да се почне решавати питање целокупне ратне штете, и по мени, њему треба да следе нови споразуми... Југославија не може бити стављена у гори положај у односу на друге земље које су то право оствариле према Немачкој, сагласно важећем међународном праву.

9. Такође, сматрам да југословенска влада треба посебно да подржи захтеве за плаћање рада војних ратних заробљеника 1941-1945. године (9). Њихова права за накнаду за рад заснивају се на одредбама Женевске конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 1929. чији су потписници Немачки Рајх и Краљевина Југославија. У априлском рату 1941. заробљено је преко 250 хиљада припадника југословенске војске, а према извешају Међународног црвеног крста од јануара 1945. ослобођење у логорима је сачекало 137.406 Југословена, махом Срба а мање Цигана, Јевреја и Словенаца. Овај захтев нема никакве додирне тачке са "Брионском формулом" Тито - Брант и може се издвојити и посебно решавати. Права ратних заробљеника могу се заснивати и на основу поштовања људских права, с обзиром да се накнада за рад као право човека налази одмах иза права на живот и права на слободу. Од два могућа приступа споразумевања са Немачком у погледу накнаде за рад заробљеника треба одабрати онај по коме Југославија треба да тражи паушални износ на основу расположивих података о броју ратних заробљеника и њиховом раду (установа генералне супституције) (10). Ратни заробљеници или њихови наследници требало би да приме уговорени износ накнаде за рад непосредно. Други приступ, отежавајући, је да сами појединци остварују своја права. То је повољније за немачку страну с обзиром на тешкоће око доказивања; број несталих и умрлих ратних заробљеника и др. Времена да се чека за ову интервенцију нема, с обзиром на одмакле године старости ратних заробљеника из Другог светског рата.

10. Најзад, дати су предлози од стране Комисије Владе Републике Србије за процену и наплату ратне штете да се износ од 25 милиона долара опроштених Бугарској (садашњих 250 милиона) уврсти у расправу око деобног биланса. То исто је учињено и за деобни биланс у вези са Уговором о миру са Италијом, с обзиром да су 2/3 добијене ратне штете од Италије потрошене на куповину италијанске имовине на подручју припојеном Југославији после Другог светског рата, а

(9) У току 1993. и 1994. године постављено је неколико посланичких питања у Већу грађана Савезне скупштине у вези са плаћањем рада војних ратних заробљеника 1941-1945. године као и тражено мишљење о целисходности да се ово питање покрене пред Међународним судом правде у Хагу.

(10) М. Бартош, *Последице теорије генералне супституције у нашем праву*, Анали Правног факултета у Београду, 2/1955, стр. 129-136.

ратну штету имала је и Црна Гора и Србија (Косово и Метохија). Има истог основа да се сличан поступак примени и у вези са обештећењем око ЕД мемоара (милијарда марака), с тим да удео СР Југославије буде 75% од укупне суме, колико сразмерно износе жртве које су биле основ за добијање помоћи у капиталу од Немачке.

У свим овим наведеним случајевима примењује се поменута ус-танова генералне супституције као општеприхваћени међународни стандард (држава се појављује у међународно-правним односима као заступник интереса физичких и правних лица). СР Југославија треба, сагласно Закону о обештећењу од 1978. године да савесно изврши оба-везе према субјектима у чије има је наступила (11).

11. Не желећи да будим лажне наде у погледу успеха ових захтева, с обзиром на одбијајући и осоран став Владе СР Немачке (а и због других чинилаца у деобном билансу Југославије), наша је дужност да учинимо све што је могуће, имајући у виду да су нам захтеви легитим-ни. Поступак пред Међународним судом правде у Хагу се у овом момен-ту за сада не препоручује, с обзиром да његова надлежност није обавез-на а треба још једном дипломатским путем покренути решавање про-блема.

С обзиром да је скинута забрана у вези са доступношћу мате-ријалима око закључења Споразума о одобравању помоћи у капиталу од 1974. и тзв. Брионске формуле Тито - Брант, могуће је очекивати да ће се сазнати још неке непознанице. Једна од њих је да су сви изгледи да посланици Савезног већа Скупштине СФРЈ на седници од 26. децембра 1974. године нису били упознати са садржином фамозног ЕД мемоара од 1973. године приликом ратификације наведеног споразума. Из објав-љених стенографских бележака види се да је предлог Закона о ратифи-кацији усвојен једногласно без гласова против и уздржаних, али да се нико није јавио за реч (12). А верујем да ће ови проблеми убудуће бити поменути од највиших представника државе и политичких личности у јавним наступима, што до сада није био случај. Утолико пре што нас очекују слични проблеми из овог, најновијег грађанског рата на тлу бивше СФРЈ.

(Примљено 16. новембра 1994)

(11) *Закон о уређењу имовинских односа насталих услед престанка права и обавеза држављана Социјалистичке Федеративне Републике Југославије на основу међунаро-дних уговора*, Службени лист СФРЈ, 11/1978. - Овим законом су укинута ранији прописи из ове области објављени у Службеном листу ФНРЈ и СФРЈ, 55/1957; 40/1958; 26/1959; 6/1962 и 3/1971.

(12) *Стенографске белешке*, Скупштина СФРЈ, Савезно веће, 7. седница од 26. XII 1974. - Савезно извршно веће је на 20. седници одржаној 19. фебруара 1992. донело одлуку о доступности материјалима у вези са одобраваном помоћи у капиталу Југославији од стране СР Немачке. Комисија Владе Републике Србије за процену и наплату ратне штете из Другог светског рата треба да изврши увид у овај материјал у Влади СР Југославије, министарствима иностраних и унутрашњих послова Југославије, Скупштини СРЈ и Народној банци Југославије. Можда ће се показати потреба да се истражи и друга документација (архиви Председника СФРЈ, Јосипа Броза и др.)

Dr. Stevan Đorđević
Professor of the Faculty of Law in Belgrade (retired)

SECOND WORLD WAR AND WAR DAMAGES DUE TO YUGOSLAVIA

Summary

The subject matter of the article is the regulation of war damage issues with states which have attacked Yugoslavia in the last world war. The issue has been completely settled as far as Italy and Hungary are concerned by means of relevant bilateral treaties. On the other hand, there is no legal ground for obtaining reparation from Bulgaria since it had been forgiven to that country by a unilateral declaration of Yugoslav government in 1947, and that in spite of a July 1991 declaration on annulling that decision made by the National Assembly of the Republic of Serbia.

The author discusses recent exchange of diplomatic notes between Yugoslavia and FR of Germany concerning war damage regulation. According to the Aide-Memoire of November 1973 (published in the article) "the SFR of Yugoslavia government accepts in principle the proposal by the government of the FR of Germany to compensate by the amount of one billion German Marks in the form of assistance in capital (Kapitalhilfe) the damage suffered by Yugoslav victims of Nazi repression". According to the author, regardless of this document, the issue of war damage with Germany is still open, since it covers only a part of damages, and not the entire material and other war damage. Thus the 1972 and 1947 Treaty concerning the assistance in capital is only an attempt at solving the entire issue, to be followed by new agreements. The author also refutes by legal arguments the Note of German government of April 23, 1992 refusing further negotiations with Yugoslavia. Particularly important is, for instance, the issue of compensation for forcible labour of prisoners of war during the 1941-1945 period, since both countries are the signatories of the 1929 Geneva Convention on Prisoners of War.

Key words: *War damage. - Reparation of war damage. - November 1973 Aide - Memoire. - Prisoners of war.*

Stevan Đorđević
professeur à la retraite de la Faculté de droit de Belgrade

LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE ET LES DOMMAGES DE GUERRE CAUSÉS À LA YOUGOSLAVIE

L'auteur expose la situation concernant le règlement des dommages de guerre avec les Etats agresseurs avec lesquels la Yougoslavie a été en état de guerre au cours de la deuxième guerre mondiale. En ce qui concerne l'Italie et la Hongrie, la question des dommages de guerre a été réglée définitivement sur la base des accords bilatéraux que la Yougoslavie avait signés avec ces pays. Quant à la Bulgarie, l'auteur constate qu'il n'y a pas de base juridique pour que la Yougoslavie réclame en ce moment le dommage de guerre pardonné à la Bulgarie par la déclaration unilatérale du gouvernement yougoslave faite en 1947, bien que l'Assemblée de Serbie ait adopté en juillet 1991 la Déclaration sur l'annulation de cette décision.

L'auteur commente dans son article les dernières notes échangées entre la Yougoslavie et la R.F.A. concernant le règlement des dommages de guerre. Il publie le fameux Mémoire ED confidentiel du novembre 1973, fournit les données sur l'organe yougoslave qui l'avait adopté et donne son interprétation. Aux termes de ce Mémoire ED, "Le gouvernement de Yougoslavie accepte en principe la proposition du gouvernement de la R.F.A. que le dédommagement des victimes yougoslaves du pogrom nazi soit compensé

par un montant d'un milliard de marks allemands de créances sous forme d'aide en capital (Kapitalhilfe)". Selon l'auteur, en dépit de l'existence du Mémoire ED, la question des dommages de guerre dans les rapports entre la Yougoslavie et l'Allemagne reste toujours ouverte. L'auteur considère qu'il ne s'agit que d'une partie de dédommagements et non du dommage matériel et autre global et que l'accord sur l'aide en capital de 1972 et 1974 n'est qu'une des tentatives d'amorcer le règlement de la question du dommage de guerre global et qu'il devrait être suivi de nouveaux accords. L'auteur conteste par des arguments juridiques le contenu de la note du gouvernement allemand du 23 avril 1992 qui refuse de poursuivre les négociations sur cette question. L'auteur s'engage tout particulièrement en faveur de l'encaissement de l'argent provenant du travail forcé des prisonniers de guerre militaires au cours de la guerre de 1941-1945, se référant aux dispositions de la Convention de Genève de 1929 sur les prisonniers de guerre, Convention dont les signataires ont été le Reich Allemand et le Royaume de Yougoslavie.

Mots clé: *Les réparation de guerre. - Les réparations. - La formule de Brioni.*
 - Les prisonniers de guerre.